

Závěrem

Řízení o dědictví je charakteristické svou důležitostí, neboť jeho prostřednictvím se zachovává kontinuita v právních vztazích mezi subjekty občanskoprávních vztahů, ale i svým ne vždy bezproblémovým průběhem, který je způsobený složitostí a citlivostí otázek, jež se v něm řeší.

Dědické řízení je jedním z nejfrekventovanějších nesporných řízení, se kterým se během svého života setká téměř každý člověk. I přes změny, ke kterým v právní úpravě tohoto institutu za poslední roky došlo, si vyžaduje neustálou pozornost, jednotný právní výklad a samozřejmě novelizaci některých ustanovení v reakci na potřeby právní praxe a pokračujících společenských a legislativních změn.

V této souvislosti bych chtěl na závěr mé rigorózní práce zmínit některá negativa současné platné právní úpravy řízení o dědictví a postavení notářů jako soudních komisařů.

Dle současné právní úpravy úkony v dědickém řízení vykonává notář jako soudní komisař, který byl soudem pověřen. Notář sám vydává pouze usnesení, kterými se upravuje vedení řízení. Pro vydání ostatních usnesení notář připraví podklady pro jejich vydání včetně návrhu a spis předá soudu k vydání usnesení. V určitých případech, např. vydání usnesení o změně účastníků řízení podle ustanovení § 107 OSŘ, uložení pořádkové pokuty, usnesení o určení odměny znalce či tlumočnicka, vydání usnesení ve smyslu ustanovení § 175k OSŘ apod., může být několikrát v průběhu dědického řízení předán spis soudu k vydání těchto usnesení. I když soud vydá předmětná usnesení neprodleně, přesto dochází k prodlevám právě v době předání spisu soudu a zpět notáři. Navíc v době vydání usnesení soudem nemá notář spis k dispozici a nemůže v něm činit úkony, které by jinak podle druhu vydávaného usnesení- konat mohl.

Současně bych se chtěl pokusit o úvahu nad úpravou de lege ferenda některých mnou vybraných oblastí této právní úpravy.

Posílením pravomocí notářů jako soudních komisařů by se řízení, kdy by notář vydával veškerá usnesení, obzvláště pokud jich má být v rámci řízení vydáno několik, značně urychlilo. Účastníci řízení by měli mít možnost se proti usnesení, ihned vzdát práva odvolání, popř. se vzdát i práva na jeho doručení, pokud pro ně usnesení nezakládá žádná práva či povinnosti. Zejména tedy dědici, kteří jsou mezi sebou vzájemně dohodnuti, by proti usnesení, kterým se řízení končí, vydanému podle ustanovení § 175p OSŘ a § 175q odst. 1 OSŘ. (jehož součástí je usnesení dle § 175l OSŘ - vypořádání SJM a § 175o OSŘ - určení obvyklé ceny majetku, výše dluhů a čisté hodnoty, případně předlužení dědictví a další výroky, např. o náhradách nákladů řízení či odměně notáře), měli mít možnost se vzdát práva na odvolání. Tím by dědici ihned, po projednání dědictví- při jednání u soudního komisaře měli k dispozici již pravomocné usnesení. Jestliže bude mít dědic k dispozici pravomocné usnesení, bude mít možnost se „zdeděným“ majetkem disponovat. Zejména se jedná o vklady na účtech, motorová vozidla a další evidovaný majetek či práva.

Řízení o dědictví by mohlo být také méně formální než dosud a mělo by vycházet z toho, že jde o řízení nesporné. Dědicové by neměli být obtěžováni přísnou formální procedurou a to zejména v případech, kdy je zde shodný projev vůle účastníků, který není v rozporu se zákonem.

Připravovaná novela OSŘ, která je v současné době v legislativním procesu, má za cíl odstranit hlavní nedostatky současné platné právní úpravy řízení o dědictví. Zabýváme-li se touto novelou hlouběji, vysledujeme tři základní cíle, kterých se snaží zákonodárce dosáhnout. Za prvé zjednodušit procesní předpisy. Další cíl je spatřován v odbřemenění soudů a zrychlení soudního řízení. Poslední z cílů je posílení postavení notáře jako soudního komisaře v dědickém řízení,

k němuž dojde tím, že notář jako soudní komisař bude vykonávat jednotlivé procesní úkony a rozhodnutí jménem soudu, nebude-li výslovně stanoveno jinak, tj. že má rozhodovat soud. Podle současného znění ustanovení § 38 OSŘ vykonává notář úkony v dědickém řízení kromě žádostí o poskytnutí právní pomoci v cizině a soudní rozhodnutí, ledaže jde o usnesení, kterým se upravuje vedení řízení. Po novele OSŘ budou z úkonů notáře, v rámci dědického řízení, vyjmuty žádosti o poskytnutí právní pomoci v cizině, ustanovení správce dědictví podle § 175f odst. 2 OSŘ, zrušení usnesení o dědictví podle 175w OSŘ a vydání potvrzení podle § 175z OSŘ. Tím samozřejmě dojde ke značnému zrychlení celého řízení o dědictví, ke kterému dochází neustálým přesunem spisu mezi notářem a soudem. Nepochybně se tím též sníží zatížení soudů.

Kromě změn OSŘ, které mají přispět k dosažení výše uvedených cílů bylo nezbytné upravit i notářský řád. Za velmi významné v tomto směru považuji zavedení Centrální evidence manželských smluv, jakožto neveřejného seznamu vedeného Notářskou komorou České republiky. Tímto se bezesporu odstraní nedostatek právní úpravy, který vedl k tomu, že v dědickém řízení mohla být tato smlouva opomenuta, zejména je-li nevýhodná pro pozůstalého manžela a dědicům není uzavření takové smlouvy známo.

Dle mého názoru spolu vyjmenované cíle bezprostředně souvisí a zamýšlené změny budou mít očekávaný účinek pouze za předpokladu, že uvedená novela vstoupí v platnost a účinnost. V současné době je novela v druhém čtením v Poslanecké sněmovně Parlamentu České republiky. V případě, že projde celým legislativním procesem a bude schválena, předpokládá se, že vstoupí v účinnost v polovině roku 2009. Podle navrhované právní úpravy notář bude kromě usnesení o ustanovení správce dědictví podle § 175f odst. 2 OSŘ a zrušení usnesení o dědictví podle § 175w OSŘ vydávat veškerá usnesení, tedy procesní i meritorní, tím bude

celé řízení rychlejší a z mého pohledu navrhovaná úprava pro dědické řízení vhodnější.

Vzhledem k tomu, že hlavní náplní mé rigorózní práce bylo srovnání platné právní úpravy řízení o dědictví v České republice a na Slovensku považuji na závěr za nutné zmínit se o právní úpravě de lege ferenda tohoto řízení i na Slovensku.

Stejně jako v České republice, tak i na Slovensku se chystá novela OSP, jejímž jedním z cílů je zjednodušení dědického řízení. Připravovaná změna právní úpravy má odstranit naprosto zbytečné přesouvání spisu v dědických věcech mezi notářem a soudem, a to jen kvůli vydání nenáročných procesních rozhodnutí a tím zefektivnit dědické řízení. Notář jako soudní komisař bude mít ze zákona svěřenou pravomoc vydávat v řízení o dědictví rozhodnutí. Tato konstrukce má oporu v Nálezu Ústavního soudu SR který konstatoval, že právní postavení notáře je postavení orgánu veřejné moci, na který se vztahují jiná kritéria než na právní postavení subjektů, které nevykonávají státní- soudní moc. Notář je v soustavě orgánů veřejné moci považovaný za státní orgán. Právní postavení notáře je primárně určené tak, že v rámci dělby státní moci se podílí na plnění pozitivního závazku státu v souvislosti s realizací základního práva na soudní a jinou právní ochranu podle čl. 46 odst. 1 Ústavy Slovenské republiky v rozsahu určeném zákonem.¹⁰⁵

Notář na Slovensku by měl mít oprávnění na vydání pouze nenáročných procesních rozhodnutí, jako jsou rozhodnutí, kterými se upravuje vedení řízení, rozhodnutí o ustanovení opatrovníka, o uložení pořádkové pokuty apod. Tato rozhodnutí bude notář také doručovat. Příkladem rozhodnutí, které nebude moci notář vydat, je například rozhodnutí podle ustanovení § 175q OSP. Původním záměrem však bylo, aby mohl notář vydávat veškeré rozhodnutí v tomto řízení.

¹⁰⁵ sp. zn. PL. ÚS 1/04

Výše uvedená novela OSP prošla již legislativním procesem a vstoupí v účinnost od 1. 1. 2009.

Praxe ukáže, zda navrhované změny v právních úpravách obou států vedly k zamýšleným cílům a přispěly k odbřemenění soudů, zjednodušení právní úpravy a k zefektivnění celého dědického řízení.